

SUUNTASIJOJEN SEMANTTISESTA MOTIVAATIOSTA

Tuomas Huumo pohti Virittäjässä 4/2005 (artikkeli »Onko *jäädä*-verbin paikallissijamääritteen tulosijalla semanttista motivaatiota?») usein ennenkin esillä ollutta kysymystä monien suomen verbien vaatimasta tulosijamääritteestä erityisesti *jäädä*-verbin osalta. Varsinaiseen semanttiseen analyysiin minulla ei ole huomauttamista, mutta artikkelin (sekä enemmän aiheesta ennen kirjoitetunkin) peruslähtökohtaan on.

Huumo kirjoittaa artikkelinsa aluksi (s. 506):

Suomen paikallissijojen käytön erikoisuuksiin kuuluu, että monissa sellaisissa merkitykseltään ilmeisen staattisissa lauseissa, jotka merkitsevät yleisesti ottaen 'paikkaan, olotilaan tms. jäämistä', käytetään tulosijoja, vaikka nämä sijat yleensä ilmaisevat siirtymää tai muunlaista muutosta ja ovat siten merkitykseltään dynaamisia. Ilmiö erottaa tunnetusti suomen monista indoeurooppalaisista kielistä, joissa vastaavissa yhteyksissä käytetään merkitykseltään staattisia ilmauksia ('jossakin'), ja se on saanut osakseen laajaa huomiota suomen kielen tutkimuksessa [- -] sekä myös kansainvälisessä lingvistiikassa [- -].

Huumon ensimmäinen väliotsikko sivulla 508 kuuluu: »Aikaisempi tutkimus: suomen suuntasijojen odotuksenvastainen käyttö». Sitä seuraa kappale:

Tarkasteltavana olevaa ilmaustyyppiä [- -] on fennistiikassa yleensä käsitelty yhdessä tulosijojen (tai yleisemmin suuntasijojen) muiden odotuksenvastaisina pidettyjen käyttötapojen kanssa [- -]. Näillä on tarkoitettu sellaisia ilmauksia, joita vastaavat useissa muissa kielissä staattiset ilmaukset ja joiden yhteydessä suuntasijaa motivoivaa siirtymää ei näyttäisi esiintyvän lauseen merkityksessä. Mainituissa tutkimuksissa on otettu vertailukohtaksi lähinnä indoeurooppalaisten kielten suuntaisuussysteemi, joka yleensä käyttää vastaavissa yhteyksissä suomen olosijoja vastaavia, merkitykseltään staattisia ilmauksia.

Suuntasijojen käyttö tällaisissa yhteyksissä siis on »odotuksenvastaista» ja kuuluu »suomen kielen erikoisuuksiin». Huumolta kuten oikeastaan kaikilta aiheetta käsitelleiltä (siksi en tarkoita arvostella erityisesti Huumoa) on jäänyt tekemättä perustava kysymys, vaikka sen vastauskin on ilmeinen ja tulee hyvin esiin jo edellä olevista sitaateista: kenen odotusten vastaista?

Keiden muiden kuin indoeurooppalaisten kielten puhujien. Jälleen kerran ovat niin näitä kieliä kuin, mikä oudompaa, uralilaisiakin kieliä äidinkielenään puhuvat tutkijat lähteneet siitä, että indoeurooppalaisten kielten kanta on käsitteellinen normaalitila, ja muiden kielten erilaiseen kantaan pitää löytää semanttinen motivaatio. Kuka pitäisi uralilaisten kielten suunta ilmausten

▷

käyttöä odotuksenvastaisena saati erikoisena, jos indoeurooppalaisten kielten vastavia ilmauksia käytettäisiin samalla tavoin?

Ei siinä kaikki: jos kielikuntien käytännöt olisivat päinvastaiset, siis jos indoeurooppalaisissa kielissä käytettäisiin tällaisissa yhteyksissä suomen suuntasijoja vastaavia ilmauksia, uralilaisissa taas olosijailmauksia, silloin eivät semanttista motivaatiota tarvitsisi eivätkä kansainvälisessä lingvistiikassa laajaa huomiota osakseen saisi indoeurooppalaiset suuntailmaukset vaan uralilaisten kielten erikoisuuksiin kuuluvat odotuksenvastaiset olosijailmaukset. ■

JAAKKO ANHAVA
*Mannerheimintie 39 A 12
00250 Helsinki*

EUROSENTRISYYS JA SUOMEN MUUTOSSIJAT

Jaakko Anhava kommentoi artikkelissani »Onko *jäädä*-verbin paikallissijämäärityksen tulosijalla semanttista motivaatiota?» (Virittäjä 4/2005) esitettyjä, vanhemmasta fennistisestä kirjallisuudesta periytyviä vertailuja indoeurooppalaisiin kieliin. Anhava huomauttaa aiheellisesti, että indoeurooppalaisten kielten ottaminen vertailun standardiksi, josta poikkeaminen katsottaisiin jo lähtökohtaisesti odotuksenvastaiseksi, olisi vailla perusteluja. Tällainen ajattelutapa edustaisi niin sanottua eurosentrisyyttä, jonka ongelmallisuus on nykykielitieteessä yhä enemmän tiedostettu. Toinen asia on, jos vertailu indoeurooppalaisiin kieliin nähdään pelkäksi kontrastiivisen kielentutkimuksen hengessä tehdyksi kahden erilaisen kielisysteemin välisen eron toteamiseksi.

Kirjoitukseni johdanto-osasta peräisin olevissa Anhavan lainaamissa kohdissa tarkoitukseni oli esitellä aiemman fennistisen tutkimuksen näkemyksiä tarkasteltavasta ilmiöstä ottamatta niihin sen kummempaa kantaa. Tästä syystä olen käyttänyt muun muassa sellaisia ilmauksia kuin »odotuksenvastaisina pidettyjen» (s. 508).

Indoeurooppalaiskieliä standardina pitävään ajatteluun otan etäisyyttä sivulla 509, kun totean että »[paikallissijojen tällaisia käyttö-] tyypejähän ei välttämättä yhdistä keskenään mikään muu kuin se, että ne tuntuvat eksoottisilta esimerkiksi indoeurooppalaisten kielten systeemin näkökulmasta».

Kielitypologinen tutkimus voisi paljastaa, kummanlainen systeemi on maailman kielissä tavanomaisempi. Tiedossani ei kuitenkaan ole tätä ilmiötä tarkastelevaa typologista tutkimusta. Toisaalta jo suomen systeemin sisäisestä näkökulmasta katsottuna mainitut muutossijojen käyttötyypit ovat selitystä kaipaava erikoistapaus, sillä ne poikkeavat paikallissijojen spatiaalisesta peruskäytöstä, jossa tulo- ja erosijalla ilmaistaan juuri siirtymää. Ymmärtääkseni varhaisemmassakin fennistisessä kirjallisuudessa asiaa on lähestytty paljolti tästä näkökulmasta. Indoeurooppalaiset kielet taas ovat tarjonneet ilmiölle hyvin tunnetun vertailukohdan. ■

TUOMAS HUUMO
Sähköposti: tuomas.huumo@utu.fi